

Роберт Гайнлайн Мовчав оркестр, обвисли прапори

Я писав це коротеньке (1500 слів) оповідання для журналу Colliers. Потім я пропонував його журналу American Legion, де мене вилаяли за негідне зображення того, як у нас піклуються про ветеранів війни. Тоді я запропонував його кільком редакторам науково-фантастичної періодики, але вони сказали мені, що це оповідання не науково-фантастичне. (Отакої, хай йому грець – подорожі в гіперпросторі чи з надсвітловою швидкістю – це наука, а терапія і психологія – ні? Я, певне, чогось не розумію). Але оповідання таки має недолік, та ще з таких, котрі зазвичай фатальні. Спробуйте його виявити. Я дам відповідь, але в самому кінці.

– Найхоробріша людина з усіх, кого я коли-небудь в житті бачив! – сказав Джонс, починаючи вже цим набридати.

Ми – Джонс, Акрайт і я – йшли до автостоянки о тій порі, коли закінчувалися години відвідування у шпиталі для ветеранів. Війни спалахують і згасають, але поранені завжди з нами — і між війнами про них згадують до біса рідко. Якщо ви завдасте собі такий клопіт (що рідко хто робить), то можете знайти в одній з палат понівечені людські уламки навіть часів першої світової війни. Тому наше відділення організації ветеранів кожну неділю і на кожне свято споряджає делегацію, щоб відвідати поранених. Я вже тридцять років ходжу з такими делегаціями – якщо не можна віддати борг, можна хоча б спробувати сплатити відсотки. І з часом можна навчитися це витримувати. Але молодий Джонс відвідував ветеранів уперше, і цей візит справді пригнітив його. І знаєте, я зневажав би його, якби це було не так – хлопці, яких ми тоді навідували, були найсвіжішим урожаєм з південно-східної Азії. Якийсь час Джонс тримався, а як ми вийшли надвір, видав оту свою фразу.

– Що ти розумієш під хоробрістю? – спитав я його. По правді, Джонс мав чим підкріпити свою думку – парубок, про якого він казав це, втратив зір і обидві ноги, але не здавався і тримався бадьорим.

– Ну, а ви що розумієте під хоробрістю? – зажадав відповіді Джонс, а тоді додав: – пане. – Здається, то була повага скоріше до моєї сивини, аніж до моєї думки; говорив він різко.

– Не гарячкуй, синку, – відповів я. – Те, що ми бачили в того хлопця, я б назвав духовним завзяттям, яке є здатністю переносити нещастя, не втрачаючи бойового духу. Я аж ніяк не принижую цю чесноту; вона може бути ціннішою за хоробрість, – але під хоробрістю я розумію здатність вирішити зустрітися віч-на-віч із небезпекою, якої ти боїшся.

– Чому ви кажете «вирішити»?

– Тому що дев'ять із десяти здатні на це, коли не мають вибору. Але щоб подивитися в очі тому, що тебе до смерті лякає, коли ти легко можеш злиняти – для цього потрібна хоробрість.

Я глянув на годинник.

– Послухайте мене три хвилини, я розповім про найхоробрішу людину, яку я коли-небудь зустрічав.

– У роки між світовими війнами, будучи молодим хлопцем, я потрапив до шпиталю, схожого на той, що ми з вами щойно відвідали – коли я служив на Панамському каналі, на моїх легенях з'явилися плями, тож мене відправили на лікування. Пам'ятайте, що це було багато років тому, коли методи лікування легень ще були примітивними. Ні тобі антибіотиків, ні спеціальних ліків. Починали з френікотомії – перетинали нерв, що контролює діафрагму, щоб знерухомити легені і дати їм відновитися. Якщо це не допомагало, робили штучний пневмоторакс. Коли й цього було замало, обирали запасний варіант – видаляли кілька ребер і припасовували корсет.

Всі ці виверти були лиш засобами тримати легені нерухомими, щоб їм стало легше. Для штучного пневмотораксу між ребра вганяли пусту голку так, щоб її кінець був між ребрами і стінкою легень, а тоді накачували порожнину повітрям; це здавлює легені, мов губку.

Але за деякий час повітря поглинається, тож процедуру треба повторювати. Кожної п'ятниці ті з нас, кому робили пнемо, збиралися в кабінеті хірурга нашого відділення, щоб підкачатися. Настрій не був похмурим, легеневі хворі – люди веселі й бадьорі майже завжди. То було відділення для офіцерів, і ми вважали його своєрідним клубом. Замість того, щоб чекати своєї черги в коридорі, ми зазвичай гуртом вривалися до кабінету хірурга, розвалювалися в його кріслі, сиділи на його столі, курили його сигарети і розповідали одне одному чутки, а він тим часом клопотався нами. Того ранку нас було четверо, і я був першим.

Це зовсім не боляче – тільки легенький укол, коли голка входить в тіло, та і його може не бути, якщо завдати собі клопіт з місцевою анестезією. Це займає лише кілька хвилин; потім ти знов одягаєш халат і повертаєшся до ліжка. Після того, як лікар мене обробив, я трохи затримався, бо наступний пацієнт, хлопець на ім'я Саундерс, розповідав непристойний анекдот, якого я ще не чув.

Він урвав жарт посередині, щоб залізти на стіл, який щойно звільнив я. Наш головний хірург саме кудись поїхав, тож нами займався його помічник – молодий парубок, щойно після навчання. Він усім подобався, і ми бачили, що з нього може вийти видатний хірург.

Накачування повітрям не дуже небезпечно. Можна зламати шию, впавши з драбини, чи вдавитися курячою кісткою. Можна посковзнутися під дощем, втратити свідомість від падіння і втопитися в п'ятисантиметровій калюжі. Імовірність витягти нещасливий білет при штучному пневмотораксі приблизно така сама. Якщо голку загнати надто далеко, так, що вона проникне в легеню, і якщо бульбашка повітря при цьому потрапить у кровоносну судину і дістанеться аж до серця, не розсмоктавшись по дорозі,

то виникає малоймовірна можливість утворення повітряної пробки у клапанах серця – лікарі називають це повітряною емболією. Якщо всі ці неймовірні події стануться, то можна померти.

Ми так і не почули кінцівку того анекдоту Саундерса. Він раптом знепритомнів на столі. Молодий лікар зробив для нього все можливе, одночасно пославши по допомогу. Вони спробували те і се, вдавалися до всіх відомих їм фокусів, але закінчилося тим, що санітари принесли велику корзину і забрали Саундерса до моргу.

Ми троє і досі стояли, не зронивши ні пари з вуст: я, що намагався стримати сніданок і дякував зіркам, що мене вже накачали, Джозефс, колишній військовий писар, який мав бути наступним, і полковник Хостеттер, чия черга була останньою. Хірург повернувся і подивився на нас. Він увесь спітнів і виглядав жахливо – можливо, це він вперше втратив пацієнта; до того ж, він був ще хлопчиною. Тоді він повернувся до доктора Арманда, який прийшов із сусіднього відділення. Не знаю чи хотів він попросити старшого закінчити процедуру за нього, чи хотів її відкласти на день, але з виразу його обличчя було ясно, що продовжувати негайно він не збирався.

Хай там як, сказати він нічого не встиг. Джозефс підвівся, скинув халат і заліз на стіл. Він передав щойно прикурену сигарету санітару:

– Будь ласка, Джеку, потримай її, поки доктор, – він назвав ім'я нашого хірурга, – накачає мене.

І з цими словами він задер піжаму. Знаєте, у пілотів заведено так: після першої аварії курсанта відразу посилають назад у небо. Наш молодий доктор був у тому ж стані – йому треба було повернутися і довести собі, що пацієнт помер не тому, що лікар – коновал, а через невдалий збіг обставин. Але він не міг себе примусити; Джозефсові довелося зробити це за нього. У ту мить він міг загубити хірургові кар'єру всього лише відступивши і давши тому час надумати собі бозна-чого, – але натомість Джозефс узяв його за руку і примусив зробити це.

Він помер на столі.

Здавалосьь, голка ввійшла як треба і все в порядку, а тоді Джозефс тихо зітхнув і помер. Доктор Арманд цього разу був поряд, він кинувся в бій, але це не допомогло. Це було наче вдруге подивитись один і той же фільм жахів. Прибула та сама четвірка санітарів, щоб перенести тіло до моргу – можливо, в тій самій корзині.

Тепер наш доктор виглядав так, неначе теж помер. Слово взяв доктор Арманд:

– Ви двоє, повертайтеся до ліжка, – сказав він мені й полковникові Хостеттеру. – Полковнику, зайдіть до мене після обіду; я зроблю все необхідне.

Але Хостеттер похитав головою:

– Ні, дякую, – твердо відповів він, – наш хірург про мене подбає.

Він зняв халат. Хлопець не поворухнувся. Полковник підійшов до нього і потрусив його за плече.

– Ну ж бо, лікарю – ми через вас на обід спізнимось.

І він заліз на стіл і підставив ребра. Через хвилинку він уже злазив назад, процедуру було завершено і наш хірург знову став схожий на людину, хоч і дуже спітнілу.

Я зупинився перевести подих. Джонс розважливо кивнув і сказав:

– Я розумію, до чого ви хилите. Щоб зробити те, що зробив полковник Хостеттер, потрібно набагато більше рішучої відваги, аніж стати до бою.

– Нічого подібного він не мав на увазі, – заперечив Акрайт. – Річ не про Хостеттера; річ про молодого лікаря. Йому довелось опанувати себе і зробити те, що він мусив – і то не раз, а двічі. Хостеттеру треба було лише сидіти спокійно і не заважати.

Мій вік і втома звалилися на мене.

– Хвилиночку, – сказав я. – Ви обоє помиляєтесь. Пам'ятаєте, я казав, що хоробрість прямо пов'язана з вибором – вибором бути хоробрим, незважаючи на свій страх. Обставини примусили молодого хірурга чинити так, як він чинив, тож його до уваги не беремо. Полковник Хостеттер був старим і загартованим у битвах – і він мав приклад Джозефса. Тож переміг таки не він.

– Але ж це нелогічно, – заперечив Джонс. – Джозефс, без сумніву, виявив хоробрість, – але, якщо йому було важко прийняти таке рішення, то Хостеттерові було вчетверо важче. Це мало виглядати як прокляття – неначе ніхто не міг покинути той стіл живим.

– Так, так! – погодився я. – Знаю, тоді я думав так само. Але ви не дали мені скінчити. Я точно знаю, що більше хоробрості знадобилось саме Джозефсові. Розтин не виявив у нього ознак емболії чи чогось такого. Джозефс помер від страху.

Кінець.

Відповідь: я заховаю її серед інших слів, щоб око читача не вихопило її раніше, ніж треба; недолік цієї історії в тому, що вона правдива, і я був її свідком. Я змінив імена, місце і час подій, але не чіпав головного.

Переклад: Віталій Мюнхен aka forever_maggot